

סוריה 2004: תמיכה בטרור, פיתוח נשק בלתי קונבנציונאלי והפרת זכויות האדם

תמונותיהם של נשיא סוריה בשאר אסד ושל מנהיג "חזבאללה" חסן נצראללה מונפות זו לצד זו בהפגנה בדמשק

מבוא

1. משטר אסד בסוריה, מאז הוקם ע"י חאפט' אסד האב ועד שלטון בנו בשאר בימנו אלה, הינו משטר טוטאליטרי בו מקיימות זרועות השלטון פיקוח הדוק על כל תחומי החיים של האזרח. שליטת המשטר על האוכלוסיה נשענת בעיקר על תמיכת מנגנוני הביטחון והמודיעין ועל תמיכת הצבא ומבוססת על שיטות דיכוי אכזריות נגד גורמי אופוזיציה מכל סוג שהוא.
2. סוריה הנה מדינה בעלת מירקם דמוגרפי עדין ורגיש במיוחד, הכולל עדות שונות, שהגדולה שבהן הינה העדה הסונית. אולם בסוריה שלטת מזה כשלושים וחמש שנים עדת מיעוט אחת - העדה העלווית – המונה כ-12 אחוזים מכלל האוכלוסיה הסורית. הדבר יוצר בקרב העדות האחרות תחושת קיפוח מתמדת אולם אופיו של המשטר ו"השיטה האסדית" המניעה אותו אינם מאפשרים לו להעניק זכויות של ממש לעדות האחרות. שלטון עדת המיעוט על הרוב נשען על שיטות דיכוי ברוטאליות שבלטו לאחרונה (מרס 2004) בהפגנות העדה הכורדית בצפון סוריה. משטרו של בשאר התמודד עמן באמצעות שימוש בנשק חם (שהביא לעשרות הרוגים כורדיים) ובאמצעות ומעצרים המוניים.
3. כפועל יוצא מאופיו הטוטליטארי של המשטר מרוכזות כלל ההחלטות בידי הנשיא. המצאות משרת הנשיא בידי דמות שספק רב אם היא בשלה וכשירה לשלוט במדינה, יחד עם התעצמותה הגוברת של סוריה בנשק בלתי קונבנציונאלי להשמדה המונית מלמדים, כי בהתנהלותו של משטר זה טמון סיכון פוטנציאלי חמור לסוריה, ל-מזה"ת ולקהילה הבינלאומית.
4. במסמך זה יוצגו הסיכונים הגלומים בהתנהלות המשטר הסורי, הן מתוקף השימוש שהוא עושה בטרור כלפי חוץ (בעיקר ישראל) וכלפי פנים (דיכוי עדות אחרות) והן מתוקף השימוש שהוא עלול לעשות בנשק להשמדה המונית שהוא מפתח במרץ מזה שנים. המסמך כולל שלושה פרקים:-
  - א. התמיכה הסורית בטרור
  - ב. הצטיידות בנשק להשמדה המונית ובאמצעים לשיגור
  - ג. דיכוי זכויות האדם בסוריה

התמיכה הסורית בטרור

5. בעוד ארה"ב מנהלת את המערכה העולמית נגד הטרור, הרי שסוריה, בראשות הנשיא בשאר אסד, ממשיכה ביתר שאת לראות בטרור מכשיר יעיל ולגיטימי לקידום מדיניותה, בייחוד מול ישראל. למדיניות זו היבט אידיאולוגי מושרש, המעוגן בתפיסת עולמה של מפלגת הבעת'. במסגרת זו, הטרור נתפס כלגיטימי, ומוצג כתואם את החוק הבינ"ל, שכן הוא מממש את הזכות ל"התנגדות לכיבוש" ול"מאבק לשחרור".

"רדיו דמשק", בעקבות פיגוע ההתאבדות של שני מחבלי "חמאס" (בעלי אזרחות בריטית) בבאר "מייק'ס פלייס" ב- ת"א:

הפיגוע הוא "פעולת התנגדות פלסטינית מפוארת נגד התקלות גדולה של הפולשים הציוניים בעיר ת"א, נגד חיילי האימפריאליזם הציוני. ההתנגדות רשמה באמצעות פעולותיה ההירואיות נגד עדרי המתנחלים תמונה מאירה של מאבק ההירואי שהאדם הערבי מנהל נגד הכיבוש"

30 באפריל 2003

6. על רקע זה סוריה זורה חול בעיני הזירה הבינלאומית. מחד גיסא היא נוקטת צעדים נגד פעילים אסלאמיים בודדים בתחומה, בעוד שבמקביל היא דוחה את הדרישות האמריקניות המפורשות להפסיק את פעילות ארגוני הטרור הפלסטיניים ומעניקה תמיכה נרחבת לארגונים אלו. על ארגוני הטרור הפלסטיניים הנתמכים ע"י סוריה נמנים הן הארגונים האסלאמיים (ובהם ה-"חמאס" וה-"ג'האד האסלאמי הפלסטיני") והן "ארגוני השמאל" (בהם ה-"חזית"/"ג'בריל ו"פת"ח").

7. במסגרת זו:-

א. הבכירים הסוריים ואמצעי ההסברה שבשליטת המשטר ממשיכים להצדיק, לתמוך ואף לעודד בעקביות את פעילות הטרור נגד ישראל, תוך שהם שוללים את ההבחנה בין אזרחים לבין חיילים ואנשי הביטחון ומתירים את דמו של כל יהודי. כך, למשל, שר ההסברה הסורי, אבראהים אלחסן, ("אלדסטור", 24 בפברואר 2004) הצהיר: "החוקים והאמנות הבינ"ל קבעו את זכות העמים בהתנגדות לכיבוש. ההתנגדות היא חובה לאומית... הצדקתה וסיועה הם חלק מאופני המאבק בטרור הישראלי". ברוח זו, שרת המהגרים הסורית, בת'ינה שעבאן, כתבה בטורה השבועי "א'אפאק" (29 בפברואר 2004): "תהא אשר תהא ההפרה במאזן הכוחות, העמים הכבושים יתעוררו מדעיתם, יגייסו את גורמי הכוח שלהם וייצאו להחזיר לעצמם את זכויותיהם ולהגן על זהותם ועל יכולותיהם, יהא אשר יהא המחיר שהם ייאלצו לשלם".

"רדיו דמשק", ששדוריו מאכוזים ע"י המשטר, לאחר פיגוע ההתאבדות בכביש גהה (שלושה אזרחים הרוגים):

"הפיגוע בגהה - פעולה מעולה ומזהירה שנועדה להלום על ראש הגזענות הציונית ושתהיה פתח לפעולות דומות בהמשך... הפעולה באה לאחר שהסבלנות של העם הפלסטיני הגיעה עד לנקודת הפקיעה ולישראל לא יהיה בטחון, שקט ויציבות... עד אשר יעזבו את שעל האדמה האחרון מהאדמות הערביות שנכבשו בשנת 1967".

25 בדצמבר 2003

ב. במישור המעשי מאפשרת סוריה לארגוני הטרור להפעיל בשטחה מפקדות מבצעיות, מחנות אימונים ופעילות מגוונת נוספת של מימון פעולות טרור ואכוונתן. כמו כן דמשק מתירה להם לקיים תשתית מגוונת בלבנון, הנמצאת תחת כיבוש ומרות סורית מלאה.

8. יודגש, כי לאחרונה מסתמנת התרופפות בפיקוח הסורי על ראשי הארגונים והללו מנצלים זאת לשיגור אזהרות ואיומים לעברה של ישראל. כך, התבטא יו"ר "הלשכה המדינית" ומנהיג תנועת ה-"חמאס", ח'אלד משעל:-

א. "It is the right, or rather the duty, of **resistance to target the heads of zionist terrorism** ... This is a natural right" (24 and the principle of reciprocity". במרס 2004, AP)

ב. "אם שרון מתכוון לחסל את ההתנגדות הרי שאנו נחזק אותה, והתגובה הפלסטינית תהייה כגודל הפשע... זכותה של ההתנגדות להגיב נגד כל הראשים הציוניים ואני מייחל לכך שלוחמי ה'ג'האד' 'יצודו' ראשי ציונים בכירים, כולל שרון" ("אלחיאת" 24 במרס 2004)

9. ביטוי נוסף לפעילותם החופשית של מנהיגי ארגוני הטרור בסוריה ניתן למצוא ב"מועצת ניהומים", שהוקמה (25 במרס 2004) ע"י ראשי הפלגים הפלסטיניים במחנה הפליטים אלירמוך בדמשק. ח'אלד משעל קיבל את פני המנחמים על מותו של השיח' אחמד יאסין (21 במרס 2004), מנהיגה של ה-"חמאס" ברצועה ומי שהיה מעורב באכוונת פיגועי טרור. בקרב המנחמים בלטה שורה של מנהיגי ארגוני טרור: מזכ"ל ה-"ג'האד האסלאמי הפלסטיני" רמ'צ'אן עבדאללה שלח; מזכ"ל "החזית העממית" המפקדה הכללית אחמד ג'בריל; האחראי על יחסי החוץ של "החזית העממית" - מאהר אלטאהר; מנהיג "פתח-אנתפאצה" אבו מוסא; בכיר בארגון ה"חזבאללה" אבראהים אמין אלסייד.

10. פעילותם הענפה של מפקדות הטרור הפלסטיניות בדמשק, שחרתו על דגלם את המשך הטרור ואת סיכול מאמצי הייצוב באזור, מאכונות ומובילה חלקים נרחבים מפעילות הטרור המבוצעת בישראל. מפקדות הטרור אלה ממלאות תפקיד אופרטיבי מובהק הכולל ייזום, עידוד, הכוונה ותמיכה לביצוע פיגועים בשטח ישראל בצד ביצוע אימונים והכשרות, מימון ואספקת אמצעי לחימה. פעילות זו גבתה עד כה קורבנות רבים בישראל והיתה מהגורמים המשמעותיים בהכשלת "מפת הדרכים" ונסיונות נוספים להגיע להסדר מדיני.

11. יודגש כי מרבית פעילות הארגונים הפלסטיניים כיום מאוכנת ע"י "חזבאללה", הפועל בחסות ובסיוע של סוריה ואיראן, באופן אשר הופך אותו כיום לאחד המשפיעים הקריטיים על רמת הטרור ועל הסיכוי להביא ליצוב המצב. ה"חזבאללה" גם נותן במה, בעיקר באמצעות טלוויזית "אלמנאר", לנטילות אחריות לפיגועים ולהעברת מסרים.

12. להלן יפורטו בקצרה מאפייני הסיוע הסורי לארגוני הטרור הפלסטיניים המרכזיים:-

ה-חמא"ס

סמל ה-"חמא"ס"

13. סוריה היא מקום מושבה של ההנהגה הפוליטית והמבצעית ומוקד קבלת ההחלטות של ה-"חמא"ס". משרדי התנועה וגופיה הפרוסים במרחב דמשק, עוסקים במגוון תחומי פעילות: פוליטית, הסברתית ומבצעית. לצד ההנהגה הפוליטית בסוריה פועלת במדינה המפקדה המבצעית של ה-"חמא"ס" ב"חוץ" - הגוף האחראי על כלל הפעילות המבצעית של התנועה ב"חוץ" וב"פנים"

14. הזירה הסורית מהווה כיום את מרכז הפעילות של ה-"חמא"ס" ב"חוץ", בהיבט של גיבוש המדיניות בתחום הטרור ובהיבט המבצעי כאחד. אחת הסיבות לכך היא חופש פעולה שמקבלת התנועה מצד הממשל הסורי. הממשל הסורי, לא הביע כל התנגדות למעבר המפקדה המבצעית של ה-"חמא"ס" לשטח סוריה (החל משנת 1995) ובהמשך אף למעבר הנהגתה הגלויה לשטחה (באופן הדרגתי, לאחר גרושם מירדן בשלהי שנת 1999). משטרו של בשאר ממשך לתמוך ב-"חמא"ס" בשל הזדהותו עם הדרך הטרוריסטית כמכשיר לקידום יעדיו נגד ישראל ולשם חיזוק דימויו כגורם לאומני בזירה הסורית הפנימית.

15. הנהגת ה-"חמא"ס" מפעילה, כאמור, בדמשק את מערך הגופים והמשרדים המנהלתיים, בהם בולטים:-

טילים מתוצרת ה-"חמא"ס"

א. "ועדת הפנים" - גוף האחראי על תיאום הפעילות האזרחית והפוליטית ב"פנים" על שלל מרכיביה, ה"גולש" לעיתים לתחום הפעילות המבצעית. "ועדת הפנים" מנהלת - בחסות ההנהגה הבכירה היושבת במדינה - את הקשר בין הנהגת ה-"חמא"ס" ב"חוץ" לבין ההנהגה הבכירה ב"פנים". יצוין, כי חברי ה"לשכה המדינית" מקיימים גם הם מגעים ישירים עם בכירי הנהגת ה"פנים" בכל עת בה נדרשת התייעצות סביב סוגיה מדינית משמעותית.

ב. מערך הסברה והתעמולה של ה-"חמא"ס", הנהנה מחופש הפעולה היחסי שמעניק הממשל הסורי והעומד בקשר עם כלי התקשורת ועם גורמי הסברה נוספים של ה-"חמא"ס" ב"חוץ" וב"פנים".

ג. המפקדה המבצעית של ה-"חמא"ס": בסוריה פועלת המפקדה המבצעית של ה-"חמא"ס" ב"חוץ" - הגוף האחראי על כלל הפעילות המבצעית של התנועה ב"חוץ" וב"פנים". המפקדה אחראית, להערכתנו, על עשרות פעילים מבצעיים הדואגים ליצימת, לטיוב ולפיקוח על כלל הפעילות המבצעית של ה-"חמא"ס". בתחומי הפעילות הבולטים של המפקדה יצוינו אכונות ומימון הפעילות המבצעית ב"פנים" באמצעות גופי קישור והפעלה מחוץ לסוריה (בעיקר במפרץ וברדן); רכש אמצעי לחימה והברחתם; איתור וגיוס פעילים מבצעיים; והכשרה ואימונים מבצעיים.

במידה והממשל הסורי יאסור את כלל פעילות ה-"חמא"ס" בשטחו - גלויה וחשאית כאחד - ואף יפעל לאכופ איסור זה, יוביל הדבר, להערכתנו, לפגיעה משמעותית ביכולתה המבצעית של ה-"חמא"ס", הנסמכת על המפקדה בסוריה, ולמניעה בפגיעה באזרחים חפים מפשע נוספים.

"הג'האד האסלאמי הפלסטיני" ("ה-גא"פ")

סמל ה-"הג'האד האסלאמי הפלסטיני"

16. מפקדת ה-"גא"פ" בסוריה ממשיכה לפעול באופן שגרתי על כל היבטיה ולנהל בלא מפריע קשרים ישירים עם ה"פנים", הן בנושאים פוליטיים והן בנושאי מדיניות פיגועים. זאת, חרף הדרישות האמריקניות המפורשות להפסיק את פעילות הארגון מתחומה.

17. אכוונת הפעילות המבצעית מסוריה מתבצעת ע"י משרד "ועדת האדמות הכבושות". במסגרת זאת, מספקת הוועדה לפעילי הארגון ב"פנים" מימון נרחב של ההתארגנויות השונות, סיוע בידע מבצעי, כתובת לנטילות אחריות על פיגועים וכו'. פעילות זו מתנהלת על בסיס יומיומי ובמעורבות אישית של הפעילים המבצעיים הבכירים בסוריה.

18. בתוך כך, ה-"גא"פ" מפעיל גם בלבנון תשתית מבצעית עצמאית, שביצעה בעבר פיגועים מגבול לבנון, ומאז הנסיגה עוסקת בשיפור יכולותיה המבצעיות בשיתוף פעולה הדוק עם "חזבאללה".

"פת"ח"

19. בחודשים האחרונים ניכרת מעורבות גוברת של גורמי "חוץ" בלבנון באכוונה ובמימון של התארגנויות ה-"פת"ח ב"פנים". בתוך כך בולטים גורמי "משמרות המהפכה" האיראניים, גורמי "חזבאללה" ופעילי "פת"ח".

20. הפעילות מתנהלת בשני צירים עיקריים מקבילים, לפחות:-

אנשי הזרוע הצבאית של ה-"פת"ח"
נושאים פצ'מרים בח'אן יונס

א. "משמרות המהפכה" - אבותיו המולידים של ארגון ה-"חזבאללה", העוסקים בהפעלה ישירה ועקיפה של הטרור הפלסטיני. במסגרת זאת הם מזרימים סכומי כסף גדולים ל"פנים", שמאיצים את הכנותיהם של פעילי הטרור לביצוע פיגועי התאבדות בתוך שטח מדינת ישראל. דוגמא לכך הינה פיגוע התאבדות הכפול בקרבת התחנה המרכזית הישנה ב-ת"א (5 בינואר 2003, 22 הרוגים), אשר בוצע ע"י התארגנות "פת"ח" בשכם, שמומנה ע"י האיראנים. יוזכר, כי "חזבאללה" אף מעביר אימונים והדרכות לפעילים פלסטיניים, הנשלחים מ"הפנים" ללבנון באופן מסודר (למשל, בנושאי חבלה).

ב. פעילי "פת"ח" בלבנון - בדמות מוניר מקדח, שיושב בלבנון ונמצא בקשר למול פעילי "פת"ח" מבצעים ב-יהו"ש, בדגש על אזור בית לחם וג'נין.

21. פעילותם הגוברת של גורמי ה"חוץ" היושבים בלבנון ומקושרים לגורמים איראניים ולארגון "חזבאללה", כולל אכוונתה המבצעית והזרמת סכומי כסף גדולים המעוברים ללבנון ומגיעים לפעילי השטח המבצעיים בתוך תחומי יהו"ש, מעצימה את גל הטרור וכנגזרת מכך מביאה למותם של אזרחי ישראל בפיגועי התאבדות בתחומי יהו"ש ובשטח ישראל.

"חזבאללה"

22. ארגון ה-"חזבאללה" – אשר ליבת חזונו הנו ה"ג'האד" (מלחמת הקודש) להשמדת ישראל - נהנה מתמיכתה של דמשק, הרואה בו שותף לדרך ומסייעת לתהליך ההתעצמות רחב ההיקף העובר עליו.

הסיוע הסורי להתעצמותו הצבאית של "חזבאללה"

23. במסגרת "הסדר הסורי" בלבנון הפכה דמשק את ה-"חזבאללה" לארגון המיליציוני הלבנוני המרכזי שנותר חמוש. יתרה מזאת, מאז עליית בשאר לשלטון (יולי 2000), חל שינוי משמעותי בדפוס היחסים בין המשטר הסורי לארגון "חזבאללה". עיקרו: שדרוג מעמדו של הארגון, בעיני דמשק, מכלי משחק ועזר בניהול מדיניותה מול ישראל ולבנון לשותף אסטרטגי ("זרוע קדמית") ולשחקן מרכזי בעל השפעה משמעותית על מדיניותה.

הנשיא בשאר נועד עם מנהיג "חזבאללה", נצראללה, בארמון הנשיאות בדמשק. בפגישותיהם ניכר, כי הנשיא בשאר מפגין כבוד והערצה לנצראללה

24. ברקע לתמורה עומדת מערכת היחסים המיוחדת והקרובה שהתפתחה בין בשאר לבין מנהיג "חזבאללה", חסן נצראללה, הבולטת במיוחד על רקע הריחוק והחשדנות שנהג אסד האב מול הארגון.

25. על רקע זה, סוריה:-

טיל נ"מ מדגם SA-18. העברתו ל"חזבאללה" תקנה לו יכולת משמעותית ליירט כלי טייס בגובה רב

א. מעניקה סיוע צבאי משמעותי ל"חזבאללה". בשנים האחרונות העבירה סוריה רקטות ארוכות טווח מתוצרת סורית לידי ה"חזבאללה". זאת בעוד שבתקופת אסד האב, מאז אמצע שנות השמונים הנמיכה סוריה את פרופיל מעורבותה הישירה בטרור, ובמסגרת זו נמנעה, בין היתר, מלהעניק סיוע צבאי ישיר לארגוני הטרור. בנוסף, עולה האפשרות, כי טילי קרקע אוויר מסוג SA-18, שסוריה מנסה לרכוש מרוסיה, עלולים למצוא דרכם אף הם לידי הארגון.

ב. מעניקה לו גיבוי מדיני - פנים לבנוני ובינלאומי - ומרחב תמרון רחב להמשך פעילותו בדרום לבנון: פיגועים לפרקים ב"חוות שבעא", ירי תגובתי של נ"מ לכל אורך הגבול וככל הנראה, פיגועים בכסות פלסטינית מחוץ לגזרת הר דב בשטח ישראל (כפי שאירע במצובה, 12 במרס 2003).

ג. פועלת בזירה הבינלאומית לשם מיצובו של הארגון בתודעת דעת קהל כארגון "התנגדות" לגיטימי ולא כארגון טרור.

סגן מנהיג "חזבאללה", שיח' נעים קאסם, נושא נאם, כשברקע תמונותיהם של הנשיא בשאר והנשיא חאפט' אסד

26. יודגש, כי תחת חסותה של סוריה ובגיבוייה המלא, ביצע "חזבאללה" מאז יציאת צה"ל ללבנון למעלה מכ-34 פיגועים (מתוכם 13 פיגועים אירעו במהלך מבצע "חומת מגן" 30 במרס 2003 -13 באפריל 2003). במהלך הפגועים הללו נהרגו 10 חיילים ואזרחים ישראלים ונפצעו 29 (האחרון אירע ב-22 במרס 2004): מרבית הפגועים בוצעו במתווה של ירי נ"ט וארטילריה לעבר מוצבי צה"ל ב"חוות שבעא" ומחוצה להן. כמו כן בוצעו 3 פיגועי מטען חבלה; 2 פיגועי ירי צלפים; מאות טילי נ"מ שנורו לעבר מטוסי חיל האוויר; ניסיון תקיפת מוצב; ירי על דחפור שעבר בסמוך לגבול ישראל-לבנון וחסיתה של שלושה חיילי צה"ל.

אכוונת פיגועי טרור פלסטיניים ב"שטחים" באמצעות ה"חזבאללה"

27. תחת חסות של סוריה ואיראן ובסיוען המלא מציב "חזבאללה" איום אסטרטגי על ישראל באמצעות סיוע ואכוונה לארגוני הטרור הפלסטיניים ב"פנים". בכך נוצר שיתוף פעולה אסטרטגי בין סוריה ל"חזבאללה" ושתייהן וסייעות בפועל להגברת הטרור הפלסטיני ב"פנים". זאת במטרה להביא למקסימום נפגעים ישראלים, לערער את יציבות האזור ואת יציבותה של ישראל ולדחוק כל אפשרות לקידום הסדרים מדיניים במערכת הפלסטינית מול ישראל.

28. בכך, למעשה, נוצרה מערכת מתואמת של סיוע הכוללת גיבוי מדיני, הענקת מקלט למנהיגי טרור והענקת "חממה" נוחה לפעילות טרור מסועפת ללא כל הפרעה. ל"חממה" זו אחראיות דמשק וטהראן והארגונים המרכזיים הפועלים במסגרתה הם "חזבאללה" וארגוני הטרור הפלסטיניים. (בהם בולטים ה-"חמא"ס ו"הג'האד האסלאמי בפלסטין").

29. מדיניותה של דמשק בתקופת אסד האב ובשאר בנו יצרה איפא את התנאים להפיכתו של "חזבאללה" מארגון טרור מטריד לאיום אסטרטגי על ישראל ועל יציבות המערכת האזורית כולה וכמי שמצוי בעמדה של "מדרדר אזורי פוטנציאלי".

אנשי "חזבאללה" מנופפים בדגלי הארגון ובתמונת נשיא סוריה לשעבר, חאפט' אסד. בתקופת בשאר, יחסי הארגון עם סוריה עברו שדרוג.

30. סוריה משמשת בסיס לפעילות גורמי ג'האד עולמי המוצאים בה מקלט לאחר שנמלטו מארצותיהם מאז ה-11 בספטמבר. עיקר פעילות גורמי "הג'האד העולמי" בשטחה הוא תיאום העברה של פעילים וכספים לעיראק במידה פחותה לתורכיה.

31. הסורים נהנים, בהקשר זה, מכל העולמות:-

א. פעילות הטרור של גורמי "הג'האד העולמי" מקדמת את עניינה של סוריה בהחלשת מעמדה האזורי של ארה"ב ובעירעור אחיזתה בעיראק.

ב. מודעותה של ארה"ב לפעילות גורמי "הג'האד העולמי" בסוריה יוצרת מימד של הזדקקות אמריקנית לסיוע של דמשק בכל הקשור לסגירת הגבול עם עיראק, ומאפשרת בכך לסוריה להקל לחצים המופעלים עליה בסוגיות בעייתיות אחרות (כמו התמיכה בטרור הפלסטיני; שליטתה בלבנון; הצטיידותה בנשק בלתי קונבנציונאלי ומצב זכויות האדם בתחומה).

ג. בשעת הצורך מתאפשר לסורים לנקוט צעדים מוגבלים (כגון הסגרת פעילים או מעצרים) ובכך לזכות ב"נקודות זכות" אצל האמריקנים.

32. הפעילות הסורית לאחר פיגועי ה-11 בספטמבר ולאחר הפיגועים בתורכיה שיקפה היטב גישה זו. בשני המקרים עצרו הסורים בתוך זמן קצר מאד פעילים שהיו מבוקשים בהקשר לפיגועים באופן שהעיד על היכרותם עם פעילים אלה. במקרה התורכי הם אף הסגירו בתוך יממה 22 פעילים תורכים לשלטונות אנקרה. אולם אלו היו צעדים מוגבלים וקצרי טווח ולא חלק ממאמץ סיכול שיטתי נגד גורמי "הג'האד האסלאמי".

הצטיידות בנשק להשמדה המונית ובאמצעים לשיגור

כללי

1. סוריה ממשיכה לפעול לחיזוק הזרוע האסטרטגית שלה, המתבססת על נשק להשמדה המונית ואמצעים לשיגור כנדבך מרכזי בבניית עוצמתה הצבאית מול ישראל. זאת, גם לאחר המלחמה האחרונה בעיראק. לאחרונה אסד, בראיון עיתונאי, אף הודה במפורש באחזקתו של נשק בלתי קונבנציונאלי:-

*...Syria is entitled to defend itself by acquiring its own chemical and biological deterrent"
"it is not difficult to get most of these weapons*

(מתוך ראיון בשאר אסד ל"דיילי טלגרף", 6 בינואר 2004).

2. המערך הסורי של נשק להשמדה המונית כולל יכולות מגוונות במספר תחומים: טילי קרקע קרקע (טילי "סקאד" מסוג C ו-D לטווחים שבין 500 ל-750 ק"מ); חומרי לוחמה כימית (גז עצבים מסוג VX וסארין, המיועדים לזיווד באלפי פצצות אוויר ועשרות רש"ק "סקאד"); חומרי לוחמה הביולוגית (רעלן הריצין). (ראה פירוט להלן)

3. למרות כל האמור לעיל, סוריה שבה ומכחישה, כי ברשותה נשק בלתי קונבנציונאלי.

טילי קרקע קרקע: פרויקט ה"סקאד" הסורי

4. סוריה מייצרת טילי "סקאד C" (טווח 500 ק"מ) במפעל שהוקם במסגרת פרויקט מיוחד בבואראק, דרומית מזרחית לחמה, בסיוע צפון קוריאני (ייצור הטילים החל בסוריה בשנת 1996). את ההודף (דלק ומחמצן) עבור טילי ה"סקאד" מייצרים הסורים במפעל שהוקם ע"י איראן בקרבת המפעל לייצור "סקאד C". קצב הייצור של הטילים הנו בין 10 ל-20 טילים בשנה.

5. בסוף שנות התשעים רכשה סוריה **מצפון-קוריה** את הידע לייצור טילי ה"סקאד D" (טווח 700 ק"מ) וככל הנראה, עד סוף שנת 2000 סיימה תהליך זה והחלה ב**שדרוג** קווי הייצור הקיימים של טילי ה"סקאד C". בספטמבר 2000 שיגרה סוריה בהצלחה אב-טיפוס של "סקאד D", אשר כלל מערכת הפרדת גוף-חודר וסיים את שלב העברת טכנולוגיות ייצור ה"סקאד D". כיום, נראה כי הסורים מייצרים במקביל טילי "סקאד" C ו-D.

6. הסורים הקימו במהלך שנות התשעים מפעלים לייצור מנועים מוצקים לרקטות וטילים וחומרי גלם עיקריים בהודפים (אמוניום פרכלורט), בסיוע איראני. תשתית זו מצביעה על פעילות פיתוח ובעתיד תשמש גם לייצור טק"ק ארוך טווח, המונע בהודף מוצק. יצוין, כי בסוף שנות השמונים ניהלו הסורים מגעים לרכש טילי M-9 (טיל סיני מוצק, לטווח 600 ק"מ), שלא מומשו לאחר לחץ בינלאומי על סין.

7. בנוסף, הסורים עושים גם מאמץ להשיג **טיל קרקע קרקע קצר טווח ומדויק** עם עדיפות למנוע על בסיס הודף מוצק. הצטיידות סורית ב-טילי קרקע קרקע זה תאפשר להם **לפגוע בדיוק גבוה** בעורף מדינת ישראל. במסגרת זאת ניהלו הסורים מגעים מול הרוסים לרכש ISKANDER-E, טילי קרקע קרקע מוצק קצר טווח (280 ק"מ) בעל מגוון סוגי רש"קים במשקל כ-500 ק"ג ודיוק של עשרות מטרים. כמו כן עולה אפשרות לניסיון סורי להשיג את ה"זלזאל 3" האיראני. שהסיכוי לה גבוה כי לאור יחסי הקרבה בין סוריה לאיראן.

פרויקט הלוחמה הכימית

8. הסורים החלו בייצור **חל"כ הסארין** באמצע שנות השמונים, ולהערכתנו, לקראת סוף שנות ה-90' החלו בייצור סדרתי של **חל"כ העצבים העמיד VX**.

9. ארסנל הנשק הכימי הסורי מושתת, להערכתנו, על פצצות אוויר ו-רש"קי טק"ק, המיועדים לזיווד ב-חל"כ העצבים הנדיף סארין וב-חל"כ העצבים העמיד VX. באופן קונקרטי כולל הארסנל, להערכתנו, אלפי פצצות אוויר ועשרות רש"קי טק"ק "סקאד B", המיועדים לזיווד בסארין; וכן היקף מצומצם יותר של רש"קי סקאד B/C ופצצות אוויר, המיועדים לזיווד ב-VX ומצויידים, לפחות בחלקם, במרעום גובה, אשר אמור לאפשר את פיזור ה-VX מעל פני הקרקע.

10. בשנים האחרונות הוחל אף בבחינת רקטות ארטילריות, המיועדות לפיזור חל"כ. במסגרת זו, נבחנים רש"קים כימיים למספר סוגי רקטות. בהקשר זה יזכר, כי כמות של כמה מאות רקטות מסוג זה (ככל הנראה, בלא רש"קי חל"כ) הועברה במהלך השנתיים האחרונות מידי סוריה לארגון ה"חזבאללה". יודגש, כי הליכי פיתוח הדגמים הראשוניים של פצצות האוויר ו-רש"קי ה"סקאד", המיועדים לזיווד ב-VX, הושלמו כבר לפני מספר שנים.

פרויקט הלוחמה הביולוגית

11. הפרויקט הביולוגי בסוריה מתמקד **ברעלן הריצין** ומתבצע במסגרת המחלקה הביולוגית **במרכז "סרס"** (מכון המחקר, הפיתוח והייצור האסטרטגי בסוריה). הפרויקט החל בתחילת שנות השמונים ובשנים האחרונות מאותרת עלייה בהיקף הפעילות במסגרת הפרויקט, שעשוי להצביע על שינוי תפיסה, שבבסיסה כוונה סורית להצטייד ב-אמל"ח זה באופן נרחב יותר.

1. גל המחאה נגד המשטר הסורי, ששיאו במהומות המיעוט הכורדי (12-18 במרס), שדוכאו באכזריות ובאמצעים צבאיים, מבטא להבנתנו, את האתגרים הפנימיים הגוברים המוצבים לפתחו של משטר בשאר. המהומות הללו מעידות כי אין בכוונתו של הציבור הסורי להשלים לאורך זמן עם דיכוי זכויותיו הבסיסיות להגדרה עצמית ולחירות בסיסית. בשלב זה, אתגרים אלו אמנם אינם מציבים איום אקוטי ומיידי ליציבותו של משטר בשאר, אולם הדבר עשוי להשתנות במידה ולא ישכיל המשטר להפנות תשומות לבעיות היסוד שלו מבית ולבצע רפורמות בסיסיות ומרחיקות לכת.

אנשי כוחות הביטחון הסוריים "מנקים" את רחובות דומאר ממפגינים כורדיים (מרס 2004).
הדיכוי האכזרי כלל מאות מעצרים וגבה הרוגים רבים

הפגנות הכורדים. המשטר עשה כל מאמץ למנוע פרסום לאירועים

2. גל המחאה הנוכחי לא נולד יש מאין אלא הוא תוצאה של תסכול גובר של רבים מקרב האוכלוסיה הסורית, שציפו לשוא, כי בעידן בשאר יחולו שינויים מפליגים במאפייני החיים הפוליטיים והכלכליים במדינה. כבר בחודשים הראשונים לעלייתו לשלטון, הדגיש הנשיא בשאר את כוונתו לשפר את מצב זכויות האדם וחופש הביטוי במדינה, שבשלושים שנות שלטון אסד האב הושמו תחת מכבש כבד, שרמס כל ביטוי לעצמאות מחשבה, ליצירתיות ולרפורמה. תחילה נקט המשטר צעדי פתיחות מוגבלים, שנועדו ליצור עבורו תדמית חיובית יותר, אולם עד מהרה התברר כי לא חל שינוי של ממש במדיניות המשטר בסוגיות אלו.

3. מאז חזר למעשה המשטר הסורי להתייחס בנוקשות לגילויי אופוזיציה וביקורת הוא מפר באופן שיטתי זכויות אדם ומונע במידה רבה חופש ביטוי (על אף שקיבל על עצמו את כיבוד זכויות האדם בהתאם לאמנות ה-או"ם במסגרת הדיונים על הסכם האסוציאציה עם האירופאים). יודגש כי למרות הגברה מסוימת בפעילות האופוזיציונית נגד המשטר הסורי בחודשים האחרונים, אין עדיין בנמצא אופוזיציה של ממש לשלטון הסורי. זאת, נוכח מדיניות המשטר ארוכת השנים של מעקב קפדני ורמיסת כל ניסיון לפעילות אופוזיציונית תוך שימוש באמצעי דיכוי ברוטאליים.

4. במסגרת המשך הפגיעה בזכויות האדם, משטרו של בשאר אסד:-

א. פוגע בזכויות בסיסיות של עצורים:-

1. המשטר ממשיך להחזיק במאסר מאות אסירים פוליטיים, שחלקם כבר סיים לרצות את גזר דינו, בתוכם אסירים אסלאמיים (חלקם כאלו שנעצרו עוד בראשית שנות השמונים), פעילי מפלגות אופוזיציה, מאות עצורים זרים (רובם לבנונים, ירדנים, פלסטינים ועיראקים) ואחרים. במקביל, מוסיף לעצור פעילי גופים חוץ-ממסדיים, בהם מעצרו לחקירה של יו"ר הוועדות להגנה על זכויות האדם, אכת'ם נעיסה (8 במרס) ומעצרו של 11 פעילים אסלאמיים, שמחו נגד השחיתות (מאי 2003).

2. מחזיק עצורים בתנאי מאסר בלתי הולמים, תוך שימוש בעינויים, מניעת טיפול רפואי והחזקה בבידוד.

ב. אינו שומר על הליכי משפט תקינים - משפטיהם של עצורים על רקע פוליטי מתנהלים בבתי משפט צבאיים, הפועלים מתוקף חוקי החירום. כך, התנהל סיקור משפטם של הפעילים הפוליטיים החוץ-ממסדיים לרוב בדלתיים סגורות ללא כל פרסום בתקשורת. כמו כן, במקרים רבים לא הותרו ביקורים של בני משפחה ועורכי דין בבתי הכלא.

ג. פוגע בזכויותיהם של אסורים משוחררים ואנשי אפוזיציה. כך, מנע את יציאתו של האופוזיציונר, ריאצ' תורך, מחוץ לסוריה לאחר ששוחרר, ובדומה לכך, מנע את יציאתו מסוריה של האופוזיציונר, הית'ם אלמאלח (פברואר), לאחר שזה נשא נאום בגנות המשטר (בפני הפרלמנט הגרמני).

ד. מוסיף להצר את חופש הביטוי. ובמסגרת זאת:-

1. פועל למנוע כל אפשרות לחופש ביטוי בכתב במסגרות לא ממשלתיות (זולת פרסומים א-פוליטיים). תוזכר בהקשר זה הפסקת הפצתו של העיתון האופוזיציוני "אלדומרי" (יולי 2003) וחסמת אתרי אינטרנט דוגמת "אילאף" (פורטל חדשותי, המביא דיווחים ממקורות אופוזיציוניים), ALL4SYRIA (אתר בניהול סורי המביא פרשנויות ודיווחים אודות סוריה ממגוון מקורות, כולל אופוזיציוניים - נחסם לאחרונה חלקית) וכן אתרים אופוזיציוניים, אסלאמיים ובינעריביים.

2. פועל כנגד חופש העיתונות לא רק בעיתונות הסורית הרשמית (בה למעשה אין כל אפשרות להביע ביקורת נגד בשאר), אלא גם פועל נגד עיתונאים זרים, אשר כתיבתם אינה נראית לו. כך, עצר (8 במרס 2004) לחקירה שלושה כתבים זרים שנכחו בהפגנת גופי זכויות אדם בדמשק (כתבת ה-BBC, כתב "הניו יורק טיימס" וכתב מצרי). בנוסף, יוזכר מעצרו (ינואר 2003) של כתב "אלחיאת" בדמשק, חמידי, בעקבות התייחסותו להכנות הסוריות למערכה האמריקנית בעיראק (חמידי שוחרר לאחר מספר חודשים במאי 2003).

3. חיסל את הניסיון לפתח שיח פוליטי אותנטי בסוריה - על אף שבמהותו לא יצא שיח זה נגד בשאר. קונקרטי, עצר (אוגוסט-ספטמבר 2001) את עשרת הפעילים הפוליטיים הבולטים¹ שקראו ליתר פתיחות ולדמוקרטיזציה במדינה, ודן אותם (מרס-אוגוסט 2002) לעונשי מאסר הנעים בין שנתיים לעשר שנים. יצוין, כי מביניהם שוחרר האופוזיציונר הוותיק ריאצ' אלטרך.¹ מאמון אלחמצי, ריאצ' סיף, ריאצ' אלטרך, עארף דלילה, וליד אלבני, כמאל אללבוואני, חביב עיסא, חביב צאלח, חסן סעדון ופואז תללו.

ה. מתעלם מפעילותם ומדרישותיהם של ארגוני זכויות אדם ומפלגות אופוזיציה (דוגמת "ועדות ההגנה על זכויות האדם בסוריה" ומפלגות "הליכוד הלאומי הדמוקרטי") המוסיפים, מעת לעת, למתוח ביקורת על העדר פתיחות פוליטית בסוריה ודורשים את שחרור האסירים הפוליטיים. המשטר מתייחס לקיומם רק כאשר הוא מרגיש מחוייב וגם אז משתדל להמעיט מערכם. לצד זאת, נמנעים הארגונים להביע ביקורת ישירה על הנשיא בשאר ומשפחתו וכן ביקורת על מדיניות החוץ הסורית.

ו. בצל גילויי המחאה הרחבים בקרב המיעוט הכורדי (מרס 2004) - אשר דוכאו ביד קשה והביאו למותם של עשרות ולמעצרים של מאות נוספים - ממשיך המשטר למנוע מבני המיעוט הכורדי החיים בסוריה מלממש את זכויותיהם הבסיסיות כמיעוט אתני:-

תושבים כורדים נמלטים מהתופת.
ברקע, עשן מיתמר מעיירות הכורדים

1. מונע אזרחות ממאות אלפי תושבים כורדיים המוגדרים על ידו כפליטים.

2. ממשיך לאסור את לימוד השפה הכורדית בבתי ספר מקומיים.

3. עוצר כורדים על רקע השתתפותם בהפגנות ועצרות. כך נעצרו בשנה האחרונה עשרות פעילים כורדיים, שחלקם נשפטים בבתי הדין הצבאיים.

5. גורמים בזירה הבינלאומית (בדגש על צרפת, האיחוד האירופי וארגוני זכויות אדם) ממשיכים למתוח ביקורת על המדיניות הסורית, תוך שהם מדגישים, כי חלה נסיגה בהשוואה לחודשים הראשונים של שלטון בשאר בהם נראה היה כי מסתמן שינוי מסוים. זאת ועוד, הפרלמנט האירופי קיבל (13 ביוני) החלטה בנושא בה הודגש, למורת רוחה הבולטת של סוריה, כי הסכם האסוציאציה הנדון בין הצדדים יכלול סעיף בנושא זכויות אדם. כמו כן, הוא קרא לנציבות האיחוד לפעול לאכיפת סעיפי זכויות האדם במסגרת תכנית MEDA במסגרתו זוכים הסורים לסיוע אירופי בהיקף של עשרות מיליוני דולרים (בפריסה רב-שנתית).